

Álltuk a sarat

Az Oltvai Ferenc–díjjal kitüntetett Fodor István, a Zentai Levéltár igazgatója nyilatkozik lapunknak a levéltárak szerepéről, saját munkásságáról, az 1944-es események történelmi értékeléséről

** Igazgató úr, mi a levéltár funkciója, milyen célt szolgál?*

– A Zentai Levéltár a bácskai Tisza-mente vidékét fedi egészen a magyar határtól Szenttamásig. Ha a konkrét feladatokat nézzük, akkor azt mondhatom, hogy minden dokumentumnak megvan a maga értéke, élete és a megőrzési ideje. A levéltárakra vonatkozó törvény értelmében vannak olyan dokumentumok, amelyek örök időkre megőrzendők. A mi feladatunk elsősorban ezeknek a dokumentumoknak a begyűjtése, rendezése, megőrzése, illetve a kutatók rendelkezésére bocsátása. De nem csupán kutatók kereshetik fel a levéltárakat. Vannak olyan élethelyzetek, amikor az egyszerű, hétköznapi embereknek is jól jön azoknak a megléte. Most például a magyar állampolgárság ügyén naponta megkeresnek bennünket az emberek, hogy hozzájussanak azoknak az iratoknak a másolatához, amelyeket az állampolgársági kérvényhez kívánnak csatolni. Ez a mostani példa pedig a polgári jogok érvényesítése tekintetében fontos.

** A zentai levéltárban folyamatos volt a modernizáció. Előbb mikrofilmre vették az anyagokat, majd digitalizálták őket. Megítélése szerint ebben a tekintetben hol áll a zentai levéltár a többihez viszonyítva?*

– Az első között kezdtük meg a fontosabb dokumentumoknak a mikrofilmre rögzítését. Ezt a munkát az elődöm, Dobos János indította el több mint három évtizeddel ezelőtt. A mikrofilmre rögzítés az egyik legmegbízhatóbb anyagmentési módszer. Sajnos, egyben a legdrágább is. A számítógépek korszakában elterjedtek a digitális fényképezőgépek, így mi is ezekre tértünk át. Jelen pillanatban több száz ezer ilyen digitális felvételünk van. A technikai fejlesztés tekintetében a zentai levéltár volt az első, amely olyan berendezést szerzett be, amely képes digitalizálni, vagyis elektronikus formába önteni a mikrofilmre vett anyagot. Nem tudok arról, hogy Szerbiában más levéltár rendelkezik-e ilyen géppel. Ami a honlapunk minőségét, szerkezetét illeti, véleményem szerint megállja a helyét ha nem is világ-, de közép-európai tekintetben. Habár nem szorosan a technikai fejlesztéshez tartozik, de egy levéltár esetében mégis fontos az anyag elhelyezésének kérdése. E téren is sikerült megoldanunk a gondokat, körülbelül 2000 négyzetméternyi területet sikerült adaptálni.

** A Zentai Levéltár arról ismert, hogy az Önöket felkereső polgárokat a lehető legkészségesebben igyekeznek kiszolgálni. Nem mindenütt van ez így...*

– A nagy levéltárak sokszor nem győzik kiszolgálni az ügyfeleket. Ebben az esetben érthetőek is a gyakori kritikák. A kisebbek esetében viszont már nem fogadható el ez a szempont. Az én alapelvem az, hogy az elégedett ügyfél a jó ügyfél. A levéltár pedig elsősorban azért van, hogy kiszolgálja az ügyfeleket. A kérelmeknek így is, úgy is eleget kell tenni – a törvény értelmében 30 nap áll rendelkezésünkre arra, hogy közigazgatási eljárás keretében eleget tegyünk a kéréseknek. Ha pedig így van, akkor miért húzzuk az időt? Úgy gondolom, hogy nem lehet célunk a szándékos időhúzás.

** Ön Apró Erzsébettel együtt elkészítette a vajdasági levéltárak magyar anyagára vonatkozó kiadványt. Várható-e ehhez hasonló munka a közeljövőben is?*

– Ezt a könyvet tekintem az életművemnek. Nehéz volt az összeállítás, mert sok helyen falakba ütköztünk. Erzsébet

szakmai tudása nélkül elképzelhetetlen lett volna az anyag rendezése. Az idő távlatából nézve ez az anyag nem teljes. Voltak olyan fondok, amelyeket nem mertem feldolgozni. Ilyen például az 1941-től 1944-ig terjedő időszak. Nagyon időszerű lenne ennek az anyagnak egy egységes kötetbe való foglalása. Ez egy nagy projektum, amely az egész Kárpát-medencére kiterjed. Budapest Székesfőváros Levéltára intézi az ezzel kapcsolatos műszaki ügyeket. Nemrégiben megjelent ennek a munkának a kárpátaljai kötete. Ugyancsak érdemes lenne egy áttekintő, részletes leltárt adni mindazokról a dokumentumokról, amelyek arra az időszakra vonatkoznak. A nagy előnye az lenne, hogy a helytörténészek – akik idegenkednek a levéltári kutatástól – ennek alapján hozzákezdjenek ezek feldolgozásához.

** Ha már 1944-nél tartunk: mit gondol a tudóstestületek felállításáról, számít-e általa nagyobb horderejű eredményre?*

– Szerbia ebben az ügyben kényszer hatására cselekszik. A saját szennyesét ugyanis senki sem teregeti ki szívesen, s legfőképp nem önként. Ezért magától a bizottságoktól különösebb eredményt nem várok. Az igazság kiderítéséhez sajnos további kényszerítő eszközök lesznek szükségesek, illetve megfelelő kutatógárdákat kell bevonni hozzá. A lényeg a részletekben rejlik: Nem elmélkedni kell, s nem számháborúkat vívni a tudós uraknak és hölgyeknek, hanem a levéltárakat kell feltérképezni, feldolgozni. És további nyomásgyakorlásra lesz szükség ahhoz, hogy a zárt anyagokat az állam hat évtized után végre kutathatóvá tegye. Az akadémiák feladata ebben a kérdésben megítélésem szerint a politikacsinalás. Abban az értelemben, hogy a nagy levéltárak anyagai az ő ráhatásuknak köszönhetően megnyílnak: a Vajdasági Történelmi Múzeum, a Belgrádi Levéltár, a Vajdasági Levéltár... Az anyag feldolgozása után a történészeknek, jogászoknak kell levonniuk a megfelelő következtetéseket. A rehabilitáció és a kártérítés jogi értelemben csak ezután következhet. Ha a döntéshozók lelkiismeretesen végzik a dolgukat, akkor egy évekig tartó munkára van szükség, hogy mindez szakszerűen legyen feldolgozva. Én és munkatársaim mindebben természetesen vagyunk, leszünk.

** Saját tapasztalatom az, hogy az 1920-30-as évek sincsenek teljesen feldolgozva. Itt is sok a hiányosság, a levéltári források sok esetben e téren sem teljes mértékben hozzáférhetőek.*

– Valóban, ez az időszak sincs teljes mértékben kikutatva, feldolgozva. Pedig nagy szükség lenne erre. A levéltárak sajnos olyan állapotban vannak a legutóbbi létszámstop miatt, hogy gondolni sem merünk az ilyen nagy projektekre – mert az Ön által említett időszak a politikai, a gazdasági és a társadalmi vonatkozásai alapján ide sorolható. Most már nem a politika ennek az elődleges gátja, hanem az anyagiak hiánya. Ebben a konkrét esetben a gond az, hogy ehhez a munkához nem csupán levéltárosokra, hanem szakképzett történészekre is szükség lenne, akik a téma összetettsége miatt a különböző területekre lebontva tudnák értékelni az adott korszakot. Ez pedig az anyagiak miatt jelen pillanatban kivitelezhetetlen.

** Hogyan fogadta a közelmúltban kapott elismerést?*

– Teljesen váratlanul ért, mivel nem készítettek fel rá. A meglepetés ennek köszönhetően teljes volt. Az pedig magától értetődő, hogy jóleső érzéssel, hiszen több mint 28 éve állók a Zentai Levéltár élén, s ebben a majd három évtizedben minden nehézség ellenére álltuk a sarat, tettük a dolgunkat.

DÉVAVARI Zoltán

